

Székely Bertalan,
1905

illeszkedik az épület neoreneszánsz stílusához. Lotz korábbi tájképein a magyar romantika kedvelt témáit, alföldi vihart, csikósokat jelenített meg (*Zivatar a pusztán*, 1861). Kiemelkedő portréfestő volt, fogadott lányáról készült képeit (*Kornélia fekete ruhában*, 1895; *Kornélia fehér ruhában*, 1901) a kortárs angol arcképfestészetet megújító esztétizmus hatása, a dekoratív jegyek megnövekedése jellemzi.

Székely Bertalan (1835–1910) munkásságában ekkorra már lezárult a nagy történelmi kompozíciók korszaka, melyekben – mint az *V. László és Czillei Ulrik* című festményén – az elnyomatás korát jellemző allegorikus nyelven utalt az idegen uralomra. A századvég festőit megelőlegező kifinomult eszközökkel, de ellenkező jelentésben idézte fel a dekadencia elhatalmasodását. Kiemelkedő pedagógus, elméletíró volt, a magyar festészet moralistája, az Arany János-i mérték és klasszicizmus képzőművészeti megtestesítője. Történelmi kompozícióihoz készített számtalan gondos tanulmánya és vázlata

Benczúr Gyula: Budavár visszavétele.
Olajfestmény, 1896

mellett, a kortárs francia mesterekhez hasonlóan, lótanulmányaiban mozgásábrázolásokkal is foglalkozott. Szadai magányában bontakozott ki művészetének legszemélyesebb oldalát mutató, romantikus izzású tájképfestészete. A hazai falképfestészetben új utakat jeleznek Székely 1890-es évektől készült munkái. Lotz Károly közreműködésével alkotta meg a budavári Nagyboldogasszony-templom (más néven: Mátyás-templom) freskóit és üvegfestményterveit. A Halászbástyára és a Vajdahunyadvár lovagtermébe tervezett, a csodaszarvas regéjét feldolgozó falképsorozatán a fal síkjához való következetes igazodásával – tanítványa, Nagy Sándor szavaival *színes, vonalas, új beszédjével* – dekoratív hatást ért el, amely a szecesszió előhangjának tekinthető.

A korszak legkiemelkedőbb akadémikus festői Münchenben tanultak, illetve tanítottak: Wagner Sándor (1838–1919) és Liezen Mayer Sándor (1839–1898) is. Lélektani hatásra, finom színfokozatokra, kiegyensúlyozott kompozícióra építő, kiszámított pontosságú műveik a tökéletességig csiszoltak, a történelmi téma romantikus interpretálásának lehiggadását tükrözik, s egy új, elmélkedő, lírai hangnemet is meghonosítottak (Wagner Sándor: *Izabella királyné búcsúja Erdélytől*, 1863). A történelmi képek akadémikus szabályokba merevedett komponálásmódjához való ragaszkodás, a részletező, elbeszélő előadás csiszoltsága jellemzi Gyárfás Jenő (1857–1925) rendkívüli erejű vázlatok után elkészült *Tetemrehívás* (1881) című festményét is. Kiváló portréfestő volt, Erdélybe visszavonulva élete végéig ragaszkodott a történelmi témához és az elbeszélő modorhoz.

Sok festőtársához hasonlóan Münchenben tanult, majd tanított Benczúr Gyula (1844–1920), aki a történelmi festészet komor, drámai hangvételét követő festménnyel (*Hunyadi László búcsúja*, 1866) tűnt fel, de festett *plein air* munkákat is (*Olvasó nő az erdőben*, 1875). Később súlyos, barokkos alkotásokkal aratott sikert. Nagyméretű történelmi kompozícióiban (*Budavár visszavétele*, 1896) és portréin tükröződik a legjobban az anyag szépségét, gazdagságát kiemelő, a barokkos pátoszt részletnaturalizmussal vegyítő festésmódja, a témát csupán kiindulásnak, gazdag és pompás vásznak megfestése ürügyének tekintő szemlélete. Müncheni tanultságúak voltak a „műcsarnoki festők” is, a naturalista tájképek és könnyed, frivol témákat feldolgozó zsánerfestészet képviselői (Spányik Kornél, Neogrády Antal).

A magyar festészet nagy kívülállója, a Munkácsy Mihályhoz hasonlóan világpolgárrá lett Zichy Mihály (1827–1906) az orosz

cárok és az angol udvar kegyeltje, a magyar romantika rajzművészetének legnagyobb alakja volt. Kézjegye összetéveszthetetlen, könnyed, sebesen futó vonalainak romantikus lendülete a legkisebb rajzon is érvényesül. A pusztítás géniuszának diadala (*A démon fegyverei*, 1878) című óriásvásznán a kortárs történelmi események, háborúk és uralkodói viszályok összefoglaló és kritikai körképét festette meg. Tartalmukban új, lázadó eszméket hirdető, allegorikus festményei formailag a 19. század végének akadémikus irányába tartoznak. Népszerűségben azóta sem tudta senki felülmúlni Madách Imre *Az ember tragédiája* című művéhez és Arany János balladáihoz készített, elbeszélő gazdagságot és rajzi invenciót egyesítő illusztrációit.

SZOBRÁSZAT

A 19. század eleji szerény előzményekhez képest igen sok szobor készült az újonnan emelt épületek és a közterek díszítésére. Színpadias gesztusok, hatásos elrendezés, korhű kosztümök és a részletek naturalista kialakítása jellemzi mind az önálló szobrokat, mind az építészeti keretbe helyezett együtteseket. A korszak a síremlékszobrászat gazdagodásának az időszaka, de virágzik a portré- és a zsánerszobrászat is.

A historizáló szobrászat legjellegzetesebb műfaja az emlékműszobrászat volt. Az 1880-as évektől egymás után készültek a jeles történelmi személyiségek, politikusok, művészek tiszteletére emelt szobrok. A témaválasztást a történelmi folyamatosság, a jelent igazoló szándék határozta meg. A legtöbb pályázatot Széchenyi István, Eötvös József, Deák Ferenc és a magyar írók, költők megformálására írták ki.

A köztéri szobrok közül kiemelkedik Huszár Adolf (1842–1885) Petőfi-szobra (1882), amely Izsó Miklós tervének átalakításával készült; színpadias, de még őrzi a kiindulóterv romantikus lendületét. A korszak jellegzetes emlékműtípusában a talpazatra helyezett hős figuráját élőképesszerűen elhelyezett mellékalakok veszik körül, mint Stróbl Alajos (1856–1926) Arany János-émlékművén (1886–1893), Fadrusz János (1858–1903) monumentális Mátyás király-szobrán (Kolozsvár, 1902). Az ekkor kialakult emlékműtípust, amely még a 20. század második felének köztéri szobraiban is tovább élt, a szecesszió sem újította meg, csak dekoratív elemekkel gazdagította (Kallós Ede–Telcs Ede–Márkus Géza Vörösmarty-émlékműve, 1902–1908).

Zichy Mihály:
A pusztítás
démonának
diadala.
Olajfestmény;
1878Huszár Adolf:
Deák Ferenc
szobra, 1887A Vörösmarty-
émlékmű, 1908